

NEMZETI EGYENLŐSÉG ÉS NEMZETKÖZISÉG

A délkelet-európai térségben s nevezetesen itt Romániában Lenin tanítványai vagyunk akár a nemzeti kérdés rendezése, akár nemzetközi kapcsolataink ápolása tekintetében. A XX. század élő marxizmusának, a leninizmusnak igazán nem skolasztikus értelemben vett követéséről van szó, hiszen ahogyan Marx sem akarta „dogmatikusan anticipálni a világot“, hanem — a *Deutsch-Französische Jahrbücher* hasábjain között egyik levele szerint — „minden fennálló kíméletlen kritikájára“ gondolt, Lenin sem a lehetőségeket, hanem csakis a pontosan és vitathatatlanul bebizonyított tényeket teszi meg politikája premisszáivá, s mi is a konkrét tényekből indulunk ki dolgaink értelmezésére és intézésére. Adott viszonyaink közt a szocializmus ügyét csak az szolgálhatta eredményesen és viheti előbbre ezentúl is, aki a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit a konkrét történelmi sajátosságokból tudja kibontani és érvényesíteni, s minél bensőségesebben elemezzük dolgainkat, annál nagyobb örömmel ismerhetjük fel a lenini példaadás és a mi szükségszerű fejlődésünk párhuzamát.

Elmélet és gyakorlat olyan lenini egységéről van szó, mely azonos saját dolgaink logikájának érvényesítésével. Éppen e benső kapcsolódás ment fel a folytonos idézés alól. Sokkal többről van szó, mint szövegről, s legkevésbé sem bármiféle dogmáról. Amíg képzelgéseken innen és álokoskodásokon túl magunk is az életből — a mi életünkéből — indulunk ki egy kizsákmányolásmentes társadalom felé, olyasmire vállalkoztunk, amiről maga Lenin mondja: „Ezeknek a feladatoknak megoldását egyetlen kommunista könyvben sem találják meg, de megtalálják abban az általános harcban, amelyet Oroszország megkezdett. Ezt a feladatot kell kitűzniük, és azt önállóan, saját tapasztalatuk alapján kell megoldaniuk.“

A lenini mű ismerete kétségtelenül lényegesen hozzájárul saját fejlődésünk reális menetének tudatos vállalásához, de fordítva is igazat mondunk: helyzetünk tudományos felmérése és szocialista utunk reális megválasztása kedvezően járul hozzá ahhoz, hogy Lenin igazát árnyaltan, a lényegéig vesézve megértsük és azonosítsuk magunkat vele. Áll ez például mindarra, ami a mi szóhasználatunkban „romániaiság“ néven szerepel, mélyen belevágva mindennapi dolgaink felfogásába. A régi Osztrák—Magyar Monarchia felbomlásának s helyébe önálló nemzeti államok kialakulásának és teljessé válásának helyes történelmi megítéléséről van szó. Itt gyakorlatilag érvényesült mindaz, amit Lenin a proletariátus oldaláról a nemzeti önrendelkezés elvének elismeréséért szóvá tett és cselekedett, állandó harcban minden olyan oportunistamussal vagy balos túlzással, mely nem ismerte fel, sőt meg is tagadta a proletariátus számára is kedvezőbb történelmi keretek — az önálló nemzeti államok —

kialakulásának jelentőségét. Szemben Rosa Luxemburg érzéketlenségével a nemzeti kérdés iránt, majd Pjatakov elfogultságaival, akik egy, már a nemzeti államiság megoldásán túljutott Nyugat-Európa szűk látköréből ítélték meg a kelet-európai, nevezetesen az oroszországi lengyel és az ausztria—magyarországi, valamint balkáni szláv és román kérdést, Lenin újra meg újra leszögezte, hogy mindezekben a térségeken a proletariátusnak támogatnia kell a polgári demokratikus forradalmakat önálló nemzeti államok alakításában, s egyidejűleg hangsúlyozta a proletariátus nemzeti különbség nélkül egységes osztályharcának szükségét mindezen új nemzeti önállósulásokon belül.

Az önálló nemzeti államok létesítését Kelet-Európában Lenin statisztikailag is megindokolja, amikor Nyugat-Európával szemben, ahol a más nemzetiségű, vagyis a nem vezető nemzethez tartozó lakosok számaránya az első világháború előtt 6 százalék, Kelet-Európa államaiban ugyanennek a számaránynak egykorú 53 százalékos voltára figyelmeztet. A Balkán-háborúk során s a Nagy Októberi Szocialista Forradalomkor, majd rövidesen utána az Osztrák—Magyar Monarchia bomlásakor kialakult helyzetben a Lenin helyeselte önrendelkezés érvényesült, és ha a proletariátusnak az új nemzeti államokban súlyos harcot kellett még megvívnia a második világháborút követő társadalmi átalakulás eléréseért, nem vonható kétségbe, hogy Finnország, Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország, Románia, Jugoszlávia és Bulgária nemzeti államkeretei közt ez a folyamat lényegesen eredményesebb lehetett, mint a lakosság többségét nemzetiségileg elnyomó cári, császári és szultáni uralmak alatt.

El kellett ezt újra mondanunk, mert az „önrendelkezés“ elve bizonyos mértékig megtévesztően később, a két világháború közt is felvetődött a kommunista pártok téziseiben, holott a valóságban már végrehajtott. Utólag helyesnek kell tartanunk — az eredeti lenini felfogással egyetértésben — a romániai MADOSZ ama magatartását, hogy a román többségű Erdélyben a két világháború között következetesen a nemzeti önrendelkezésig jutott románsággal való együttélés alapjaira helyezkedett, s közös harcban a demokratikus román tömegekkel kívánta kivívni a magyar dolgozók nemzeti egyenlőségét.

Saját tapasztalatainkból leszűrten lenini felfogásunk és magatartásunk alakult ki a szocialista államiság kérdésében is. Amikor az „Európai Egyesült Államok“ elvont jelszavával szemben Lenin felállította a német, az osztrák—magyar és az orosz monarchia megdöntésének konkrét követelményét, világosan kifejtette, hogy „a szocializmus győzelme lehetséges eleinte egynéhány vagy akár egy egymagában vett kapitalista országban is“, és 1917-ben ez a reális feltételezés gyakorlatilag lehetségesnek bizonyult. A „permanens forradalom“ túlzó elméletével szemben a megdöntött cári Oroszország területén megindult az első szocialista állam felépítése, megcáfolva azt az álokoskodást is, mely szerint az államépítés nem volna célja a szociáldemokrácia harcának. „Hallatlan ostobaság! Félig anarchizmus, félig hülyeség! Nem, nem, nekünk egyáltalán nem közömbös a Staatenbau, az államok *rendszere*, az államok *egymáshoz való viszonya*“ — írta erről Lenin egy levelében. Nyilvánvalóan nemcsak az önálló román nemzeti állam megteremtése, hanem ennek szocialistává fejlesztése is olyan konkrét valóság, mely a lenini felfogás és a mi gyakorlatunk

azonosságát igazolja, s szemben bármely liberális lazítással, feladással, éppen szocialista államunk egységének, demokratikus centralizmusának, minden haladó erőt integráló szuverenitásának fenntartása az, amiben ma nemzetközi forradalmiságunk tárgyiasul, biztosítva részvételünket a világ antiimperialista erőinek harcában.

Velünk is Kelet-Európa egy jelentős része emancipálódott a fejlettebb országok burzsoáziájának alárendelő befolyása alól, lehetővé téve a történelmi kiegyenlítődést saját erőforrásainkból, s nem árt ezt tudatosítanunk olyan időben, amikor Leninnel egyértelemben újra meg újra érdemes megértenünk: „milyen messzemenően különbözik a demokratikus centralizmus egyrészt a bürokratikus centralizmustól, másrészt az anarchizmustól“. Bürokratikus hibák ellen mi is azzal küzdünk, hogy szélesítsük a demokráciát s egyre szélesebben vetjük be a termelésbe és vezetésbe a tudományt, de nem engedünk a Nyugaton ma újra divatos (és Engels a német „anarchiabarátokról“ szóló, 1850-es keltezésű kéziratában már leleplezett) anarchikus „baloldaliság“-nak, mely szocialista szerkezet helyett szerkezetnélküliséget propagál és a szocialista államtól is megtagadná a maga funkcióit.

„Lenini norma“ címen ivódott belénk a nemzeti kérdés megoldásának gyakorlása is a szocialista patriotizmuson belül, az együttélő különböző nemzetiségű lakosok viszonylatában, bár itt is hangsúlyoznunk kell, hogy nem pusztá atvételről van szó, hanem saját történelmi felismeréseinknek a lenini módszerrel azonos — és természetesen azonosított — használatáról. A mi tájainkon a teljes nemzeti egyenlőség követelménye évszázados népi felismerés, s megvalósítását nem hozhatta más mozgalom, mint a nemzeti államon belül is nemzetközi szolidaritásra elkötelezett munkásosztályé, élén a marxi—lenini párttal. Szemben a nacionalista elszigetelődésekkel és kizárólagosságokkal, melyek a népeket elválasztó és szembeugrasztó imperializmus politikai eszközei, a nemzeti kérdés megoldása a szocialista államban nem alkudozások vagy erőviszonyok kérdése, hanem közös ügy, minden érdekelt fél megegyezése. Jelenti egyfelől a gazdasági és társadalmi egyenjogúságot s az anyanyelv, nemzeti hagyomány és művelődés, iskolázás szabadságát, másfelől az intézmények állami közösségét, a közigazgatás egységét, az azonos szocialista államiság rendjét. A nemzetiség nem szeparálódik magába, hanem sajátosságaival együtt egyenjogúlag beépül, integrálódik a szocialista haza szervezettségébe.

Ha a lenini tükörben nézzük a nemzeti kérdés történeti kibontakozását, egyképpen találkozunk a nemzeti egyenlőség és az egységes munkásszervezetek, az anyanyelv teljes tiszteletbentartása és a munkások internacionális kultúrája, bármiféle nemzeti kiváltság, így az „államnyelv“ elvetése és az oktatásügy egységes megszervezése kettős-egy követelményével. Lenin, aki minden faji megkülönböztetést elítélt, és állandó küzdelmet vívott a fekete százak véres antiszemizmusa, a zsidó lakosság jogainak bárminemű korlátozása ellen, nem fogadja el a zsidó munkások Bundjának külön nemzeti alapokra helyezkedését sem, s éveken át folytat eredményes vitát az Otto Bauer-féle „kulturális-nemzeti autonómia“ elve, a külön nemzetiségi iskolaszervezés és tanterv ellen, de a zsidó munkásokhoz jiddisül szól, és keményen leinti azokat, akik a közös iskolákban egynyelvű orosz oktatást sürgetnének. Saját utunkon mi is ide értünk:

szocialista alkotmányunk a közös állami szervekben anyanyelvünk használatát, a közös állami iskolarendszerben alsó foktól felső fokig anyanyelvi oktatásunkat teszi lehetővé, s bármely elszigetelődéssel vagy kizárólagossággal — bármely oldal nacionalizmusával — szemben párt, állam, nép a román szocialista nemzet és a szocialista nemzetiségek testvéri összetartását, közös családiasságát vallja és vállalja. Az 1914-ből való s 1937-ben közzétett lenini *Törvényjavaslat a nemzetek egyenjogúságáról és a nemzeti kisebbségek jogainak védelméről* elvileg egyaránt tartalmazza a román nemzeti állam szuverenitásának és az itt élő magyarság vagy más nemzetiségek ugyancsak belülről kialakított történelmi egyenjogúságának elismerését a szocialista országok táborában.

A lenini felfogáson végigfut az a sajátos vonás, hogy megteremtője és alkalmazója az oroszországi helyzetre s egyben a Kelet-Európára, sőt világméretekre is jellemző valóság talajáról indulva az elnyomó és elnyomott nemzetek antagonizmusát a tőke és munka ellentétének függvényeként magyarázza. Lenin ezen az alapon a proletariátus világharcának legjelentősebb szövetségesét a félgyarmati és gyarmati népek feltörekvésében fedezi fel, kíméletlenül szembeszállva azokkal az oportunistá munkásmozgalmi irányzatokkal, melyek a kizsákmányolás elleni küzdelmet nem kapcsolják egybe minden nemzeti elnyomó visszautasításával, s így az imperializmus uralmát és egy imperialista-barát munkásarisztokrácia kialakulását támogatják. Ebből a szempontból külön jelentősége van Lenin állásfoglalásának minden anacionális, a nemzeti kérdést alábecsülő vagy elhallgató magatartással szemben. Számára van nemzeti büszkeség és szégyen aszerint, hogy elődeink haladó emberségére vagy elnyomó törekvéseire gondolunk, s ez az érzelmi szférából jövő erkölcsiség is hitelesíti Lenin harcát a cári rendszer népelyomó tendenciáival, nagyorosz sovinizmusával szemben. Számára elemi fontosságú, hogy az orosz s vele egyesült bármely más nemzetiségű proletariátus ismerje el Finnország vagy Lengyelország történelmileg esedékes függetlenségét, s támogassa bármely ázsiai, afrikai nép — a kínaiak, indiaiak, indonézok, arabok, négerok —, valamint a dél-amerikai nemzetek szabadságharcát a maguk szabad társadalmi útjának kiharcolásáért. A világimperializmusba torkolló kapitalista fejlődéssel szemben így állapíthatta meg Lenin, hogy „a világgforradalom eljövendő döntő ütközeteiben a földkerekség népessége többségének eredetileg a nemzeti felszabadulás jegyében folyó mozgalma a kapitalizmus és az imperializmus ellen fog fordulni és talán nagyobb forradalmi szerepet fog játszani, mint hinnők“. Ez a Kommunista Internacionálé III. kongresszusán, 1921-ben megfogalmazott tétel teszi érthetővé, milyen fontosságot tulajdonított Lenin a Szovjetunió nemzeti politikájában megnyilvánuló legkisebb példaadásnak is.

Már 1919-ben, a keleti népek kommunista szervezeteinek kongresszusán elhangzott Lenin bejelentése: „Országunkban mi kis méretekben megvalósítottuk azt, amit nagy méretekben, nagy országokban önök fognak megvalósítani“, s ahogyan az intervenció hadseregek leverésével a szovjethatalom Ázsia jelentős részére is kiterjedt, sorra is került az ott élő népek egyenrangú bevonása a szocializmus építésébe. Amikor Lenin a nagyorosz sovinizmusnak hadat üzen, kijelentve, hogy „amint megszabadulok ettől az átkozott fogtól, szétmarcangolom a többi egészséges fogammal“, amikor ragaszkodik ahhoz, hogy a szövetségi Központi Végre-

hajtó Bizottságban „felváltva elnököljön orosz, ukrán, grúz és így tovább“, amikor bírálja Sztálin, Dzerzsinszkij és Ordzsonikidze adminisztratív módszereit a Kaukázusban, melyeket össze lehetett téveszteni a cárizmus „tösgyökeres orosz magatartásával“ (s itt Lenin mélyrelátóan hozzáteszi: „ismeretes, hogy az eloroszosodott más származásúak mindig eltúlozzák a vérbeli orosz magatartást“), vagy amikor arra int, hogy „csakis a nemzetek érdekei iránt tanúsított legnagyobbfokú figyelem szünteti meg a konfliktusok talaját, a kölcsönös bizalmatlanságot“, s az igazi proletár magatartás nevében rendkívüli óvatosságot, előzékenységet követel, mert „jobb, ha az adott esetben a nemzeti kisebbségekkel szembeni engedékenység és türelmesség inkább túlmegy a mértéken, mintsem hogy el se érje azt“, akkor Lenin mindig arra a kárra gondol, amely a hibák folytán az egész Internacionálét érheti, s „az ázsiai népek százmilliót, akik a közeljövőben követnek minket s megjelennek a történelem színpadán“.

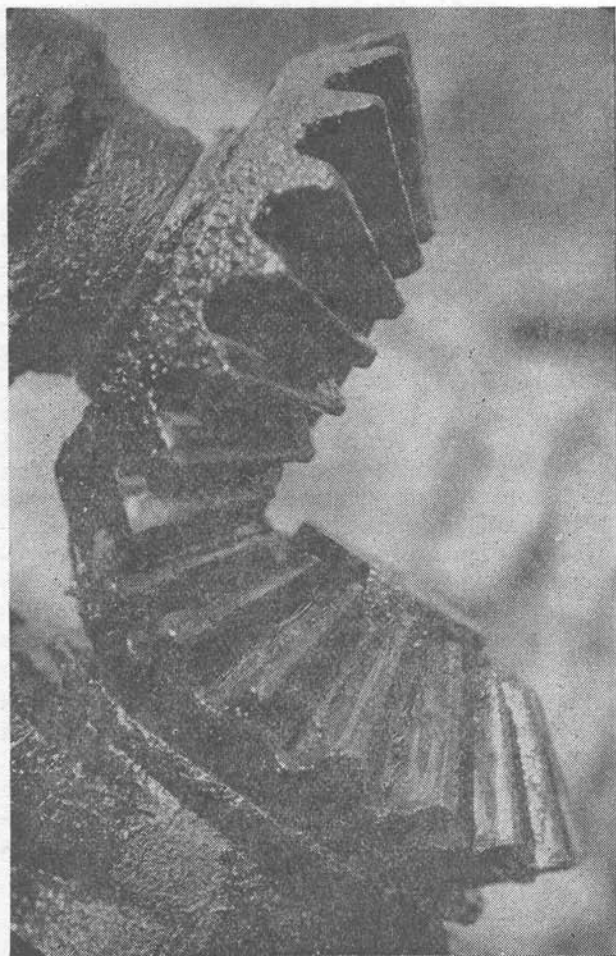
A százéves Lenin ünnepén emelkedetten gondolunk élete művének két nagy igazolására: a Szovjetunióra és a gyarmati sorból felszabaduló nemzetek újszerű, a gazdasági fejlődés kapitalista szakaszát elkerülő útjára. A két nagy modell adva volt Lenin forradalmi elgondolásaiban. Számára a Szovjetunió eleve az, amivé ki is fejlődött: egy jelentős európai és egy jelentős ázsiai rész fejlett és elmaradt nemzeteinek szocialista kiegyenlítődése. Olyan példa ez a történelemben, melyre a kapitalizmus sem haladó, sem végső imperialista szakaszában nem volt és máig sem képes. Az orosz nép legyőzve burzsoá-földesúri elnyomóit, egyben hozzájárult a cárizmus volt elnyomott nemzeteinek egyenrangú felemelkedéséhez, folyamatba helyezve a fejlettebb és fejletlenebb részek közös ipari és mezőgazdasági korszerűsítését, népeinek nyelvi, művelődési, tudományos kibontakozását és élő internacionalizmusát, mintegy előrevetítve annak lehetőségét is, hogy a nyugati proletariátus és a felszabaduló ázsiai, afrikai és dél-amerikai népek hasonlóképpen szövetkezzenek. A szocialista Románia őszinte tisztelete a Szovjetunió iránt ennek a lenini megvalósulásnak szól, lenini szellemben osztva a szocialista országok egyenrangúságon alapuló, egymás belügyeibe be nem avatkozó, egymásnak kölcsönös segítséget nyújtó s a nemzetközi szintéren közösen antiimperialista külpolitikáját.

Mára világszerte felerősödött az imperializmus ellen síkraszálló népek tábora, s a szocialista országok szolidaritása kíséri „azt a világméretű szabadságmozgalmat, amely — Lenin előrelátó szavaival — a föld minden részén és minden formában hatalmas arányokban növekszik“. Mégsincs helye elernyedésnek, mert köztudott, hogy az imperializmus erői is meghatványozódtak. Lenini éberségre van szükség nemcsak a kizsákmányolókkal és elnyomókkal, hanem azokkal a téves elképzelésekkel szemben is, melyek letéríthetik akár a munkásmozgalmat, akár a nemzeti törekvéseket a forradalmi internacionalizmus, az antiimperialista és békeharcos humánus útvjáról.

Nem arról van itt szó, hogy sablonba lehetne kényszeríteni a haladás erő kifejtéseit. Lenin maga szögezte le *A marxizmus karikatúrájáról és az „imperialista ökonomizmusról“* címmel, 1916-ban írt tanulmányában, hogy „Minden nemzet eljut a szocializmushoz, ez elkerülhetetlen, de nem teljesen egyformán fognak eljutni, mindegyik sajátos vonást kölcsönöz majd a demokrácia ilyen vagy olyan formájának, a proletárdiktat-

túra ilyen vagy olyan válfajának, a társadalmi élet különféle területein végrehajtott szocialista átalakítások ilyen vagy olyan ütemének. Nincs semmi, ami elméletileg nyomorúságosabb és gyakorlatilag nevetségesebb volna, mint ha valaki a jövőt *ebben* a tekintetben »a történelmi materializmus nevében« egyhangú szürke színnel akarná megrajzolni...“ Inkább arról kell beszélnünk, hogy kinek-kinek egyedi útját a szocializmus felé hogyan szolgáljuk együtt. Állandó vita, dialógus, bírálat nélkül ez nem megy. Az imperialisták támadnak Vietnamban, kihívják Thaiföldön, Laoszban és Koreában, támadják a haladó arab államokat, akadályozzák Izrael természetes beilleszkedését szomszédságába, fenntartják Rhodesia és Dél-Afrika fehér terroruralmát, katonai puccsokat, neokolonialista özszeesküvéseket, új kommunistaellenes és szovjetellenes mozgalmakat szerveznek, s a nyílt akciózást az antiimperialista mozgalmak megbontására irányuló, a munkásosztály történelmi szerepét aláásó ravasz „ideológiai“ hadjáratokkal fedezik. Mindezekkel szembeállni a tudás és a hit szenvedélyével csak Lenin nyomdokában: a valóság történelmi tényeinek állandó felmérése, mindennemű ideológiai megmerevedés leküzdése, a proletár nemzetköziség erkölcsi tudatának, összemberiségi felelősségének ébrentartása alapján lehet.

Lehet és kell. Hagyományunk már: lelkünk-sorsunk rajta.

*Bortnyik
György:
Kapcsolat
(fotó)*